

8. Хуторской, А. В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика [Текст] / А. В. Хуторской. – М.: Изд-во УНЦ ДО, 2005. – 222 с.

9. Бекренев, А. Многоступенчатые структуры интегрированных систем образования [Текст] / А. Бекренев, В. Михелькевич // Высшее образование в России. – 1996. – № 3. – С. 37–50.

10. Бордюг, Н. С. Освітньо-наукові та управлінські аспекти аналізу системи державного моніторингу довкілля [Текст] / Н. С. Бордюг // ScienceRise. – 2016. – Т. 1, № 5 (18). – С. 4–8. doi: 10.15587/2313-8416.2016.59068

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Рідей Н. М.
Дата надходження рукопису 06.03.2017*

Бордюг Наталія Сергіївна, кандидат сільськогосподарських наук, доцент, кафедра екологічної безпеки та економіки природокористування, Житомирський національний агроекологічний університет, бул. Старий, 7, м. Житомир, Україна, 10008
E-mail: natali-21@ukr.net

УДК378.013.42.091.212-054.6

DOI: 10.15587/2519-4984.2017.100404

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СОЦІАЛІЗАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ: ДОСВІД ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

© О. М. Білик

У статті представлено досвід впровадження структурно-функціональної моделі соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів, яке здійснювалося в освітньо-культурному середовищі ВНЗ. Визначено сутність поняття «соціально-педагогічний супровід» стосовно соціалізації іноземних студентів. Висвітлено напрями соціально-педагогічної діяльності щодо реалізації супроводу, розглядаються форми роботи з представниками освітньо-культурного середовища та іноземними студентами на адаптаційно-мотиваційному, інтеграційно-діяльнісному та індивідуалізаційно-самореалізаційному етапах супроводу

Ключові слова: захист, допомога, підтримка, соціальність, дослідно-експериментальна робота

1. Вступ

Інтернаціоналізація вищої освіти є однією із провідних тенденцій сьогодення і реалізується, перш за все, у збільшенні кількості іноземних студентів, які обирають Україну як країну навчання. У новому соціуму, культурі, яка суттєво відрізняється від звичної культури батьківщини, іноземні студенти стикаються із соціокультурними факторами країни навчання, які впливають на формування особистості, зумовлюють трансформацію соціальності. Відбувається її суттєвий розвиток, збагачується соціальний досвід, засвоюються соціальні цінності нового соціокультурного простору, формуються соціальні якості, зумовлені впливом інокультурного освітнього середовища, виробляються нові аспекти соціальної поведінки відповідно до вимог нетрадиційного для іноземних студентів суспільства. Відповідно, актуалізується проблема створення оптимальних умов для забезпечення здобуття іноземними студентами якісної вищої освіти, гармонізації їх особистісного розвитку та професійного становлення, пов'язаних із успішністю їх соціалізації в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу (ВНЗ) та в соціокультурному просторі України.

Для забезпечення ефективності процесу соціалізації іноземних студентів у соціокультурному просторі України необхідно, перш за все, приділяти увагу соціально контрольованій соціалізації, тобто соціальному вихованню, яке відбувається в освітньо-культурному середовищі ВНЗ. Соціальне виховання в

умовах нетрадиційного для цих студентів освітньо-культурного середовища покликане гармонізувати взаємодію особистості й соціуму та є сьогодні важливим напрямом діяльності вищої школи. Методика подолання проблем, які виникають у процесі соціалізації іноземних студентів у освітньо-культурному середовищі ВНЗ, пов'язана із супроводом, що містить сукупність прийомів, методів та форм гармонізації соціального виховання іноземних студентів. Отже, звернення до дослідження супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу України зумовлене необхідністю підвищення ефективності та якості вищої освіти іноземців, активізацією її соціальної функції.

2. Літературний огляд

Соціальна педагогіка пов'язує проблему супроводу із проблемами соціалізації особистості [1], із розвитком соціальності [2] та соціального середовища [3]. Зважаючи на тематику, актуальними для цієї розвідки є наукові праці, в яких вивчається супровід іноземних студентів. Науковці досліджують психологічний супровід іноземних студентів [4, 5]), педагогічний супровід [6–8], психолого-педагогічний супровід [9], соціально-психологічний супровід [10, 11]). При цьому розглядають супровід різних аспектів адаптації іноземних студентів: міжкультурної [4], соціальної [5], соціокультурної [8], супровід фахової підготовки цієї категорії студентської молоді [7],

професійного самовиховання [6], супровід іноземного студента в освітньому процесі [10]. Під час визначення ролі соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ України необхідно зважати на пропозиції цих дослідників. Аналіз наукової літератури засвідчив, що, незважаючи на значну увагу до вивчення супроводу іноземних студентів, в українському педагогічному дискурсі відсутні дослідження соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ України.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – вивчення особливостей практичного впровадження структурно-функціональної моделі соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в практику діяльності з іноземними студентами в освітньо-культурному середовищі ВНЗ.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. З'ясувати сутність поняття «соціально-педагогічний супровід соціалізації іноземних студентів»;

2. Розглянути впровадження соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів за двома запропонованими напрямками:

– підготовка освітньо-культурного середовища ВНЗ до реалізації супроводу;

– робота із іноземними студентами щодо підвищення ефективності їх соціалізації.

3. Визначити специфіку кожного із запропонованих етапів соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів: адаптаційно-мотиваційного, інтеграційно-діяльнісного, індивідуалізаційно-самореалізаційного.

4. Матеріали та методи дослідження щодо впровадження соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу

Під час проведення дослідження застосовувалися такі методи:

– системний аналіз філософської, культурологічної, соціологічної, психолого-педагогічної, соціально-педагогічної літератури;

– аналіз понятійно-термінологічної системи з метою теоретичного вивчення соціально-педагогічного супроводу соціалізації в освітньо-культурному середовищі ВНЗ;

– теоретичне узагальнення, синтез і аналіз з метою розкриття основних особливостей соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів;

– вивчення та теоретичне осмислення практики впровадження соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ.

На думку Л. Мардахасва, соціально-педагогічний супровід є спільним рухом (взаємодією) соціального педагога (супроводжувачого, суб'єк-

та супроводу) і вихованця (супроводжуваного, об'єкта супроводу) на основі прогнозування суб'єктом перспектив поведінки і самопроявлення в ситуації розвитку, спрямованого на створення умов і забезпечення доцільної допомоги і підтримки [12]. Соціально-педагогічний супровід розглядають і як підтримку та соціальний захист студентської молоді під час професійного та особистісного становлення. Наприклад, Н. Міщенко розуміє його як «...соціально-педагогічну діяльність із підтримки та соціального захисту студентів, які мають у цьому потребу, щодо вирішення проблемних ситуацій у студентському оточенні і сприяттні соціальній адаптації студентів, підвищення їхньої мотивації до професійного становлення з метою саморозвитку, самопізнання, самоствердження та самореалізації» [13]. У соціокультурному просторі інформаційного суспільства соціально-педагогічний супровід набуває дедалі більшої актуальності, оскільки покликаний забезпечити особистість від деструктивного впливу нових медіа. У дослідженні А. Тадаєвої враховано ці виклики та розглянуто соціально-педагогічний супровід в аспекті медіасоціалізації як важливого напрямку соціалізації в інформаційному суспільстві. Дослідниця пропонує розуміти соціально-педагогічний супровід медіасоціалізації як «вид соціально-педагогічної діяльності, спрямований на захист, допомогу та підтримку» особистості, що здійснюється «через організацію та координацію соціального виховання» в певному інформаційному середовищі [14]. Погоджуємося з визначенням соціально-педагогічного супроводу, запропонованим А. Рижановою: «Соціально-педагогічний супровід – вид соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на захист, допомогу та підтримку успішного поступового розвитку соціальності суб'єктів соціуму в нетрадиційних умовах соціалізації через організацію, координацію та контроль соціального виховання різних соціальних інститутів та закладів найближчого соціального середовища» [2].

Отже, пропонуємо розглядати соціально-педагогічний супровід соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ України як вид соціально-педагогічної діяльності, спрямований на їх захист, допомогу та підтримку в процесі акультурації через взаємодію супроводжуваного (іноземного студента) із супроводжувачим (це можуть бути соціальний педагог, куратор, працівник деканату, викладач або інша особа, яка забезпечує супровід), результатом якої є створення оптимальних умов для ефективного розвитку їхньої соціальності (міжкультурного та соціально-професійного компонентів). На думку авторів, соціально-педагогічний супровід відбувається через організацію та координацію соціального виховання іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ, яке є складовою соціокультурного простору сучасної України.

Зауважимо, що не достатня розробленість концепції соціалізації іноземних студентів, що з'ясовано у процесі аналізу стану вивчення проблеми соціалізації іноземних студентів в українському педагогічному дискурсі, власне і зумовила необхідність моделювання з урахуванням сучасних тенденцій інтернаціоналізації та інформатизації вищої освіти.

Звернення до моделювання соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ зумовлене необхідністю підвищення ефективності та якості вищої освіти іноземців, активізацією її соціальної функції стосовно цієї категорії студентської молоді.

Структурно-функціональна модель соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ України характеризується єдністю таких компонентів:

- суб'єкт-об'єктний (суб'єкти й об'єкти супроводу);
- концептуально-цільовий (мета, методологічні підходи, принципи, нормативно-правова база, соціально-виховні умови, чинники);
- середовищний (структура освітньо-культурного середовища ВНЗ, у якому відбувається супровід);
- змістовно-технологічний (зміст, напрями супроводу, етапи, форми і методи роботи), результативний (критерії, показники та рівні сформованості соціальності іноземних студентів).

5. Результати досліджень та їх обговорення

Дослідно-експериментальна робота щодо реалізації структурно-функціональної моделі соціально-педагогічного супроводу відбувалася з урахуванням специфіки ВНЗ певного спрямування (до дослідно-експериментальної роботи були залучені ВНЗ культурно-мистецького, аграрного, інженерно-технічного, педагогічного та економічного спрямування) та етнопсихологічних й національно-культурних особливостей іноземних студентів, представлених в експериментальних групах ВНЗ, а також тих проблем, які виникають у процесі соціалізації в освітньо-культурному середовищі ВНЗ та зумовлені:

- розбіжністю системи вищої освіти України та рідної країни студентів;
- розбіжностями в культурі країни навчання та рідної країни студентів;
- необхідністю адаптації не лише до навчання, але й до проживання в чужій країні;
- недостатнім рівнем володіння мовою навчання та спілкування;
- недостатньою комунікативною активністю іноземних студентів, складністю у встановленні міжособистісних відносин з представниками освітньо-культурного середовища ВНЗ та соціокультурного простору України;
- невідповідністю між бажанням представників освітньо-культурного середовища ВНЗ (викладачів, кураторів, працівників бібліотеки, гуртожитку) надати допомогу іноземним студентам у розв'язанні їхніх проблем та недостатнім рівнем знань та умінь працювати з цими студентами.

До дослідно-експериментальної роботи долучалися, крім іноземних студентів, викладачі, куратори академічних груп, співробітники ВНЗ (бібліотекарі, працівники гуртожитків), українські студенти (переважно, представники студентського самоврядування). Також відбувалася активна співпраця з радою проректорів та деканів з міжнародних питань Харківського регіону, працівниками бібліотек, музеїв, ви-

ставкових залів, співробітників Центру народної творчості Харкова, співробітниками студентської лікарні, співробітниками банківських установ, правоохоронних органів та іншими представниками соціокультурного простору України.

Завдання дослідно-експериментальної роботи експериментального дослідження було визначено, виходячи з того, що забезпечення ефективності соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів відбувається за двома напрямками:

1) створення ефективних умов для соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ:

- діяльність з підготовки представників цього середовища до продуктивної міжкультурної взаємодії з іноземними студентами;
- координація соціально-виховних впливів освітньо-культурного середовища ВНЗ та соціокультурного простору України щодо підвищення ефективності соціалізації іноземних студентів;

2) діяльність з підготовки іноземних студентів до самоорганізації власної соціалізації в освітньо-культурному середовищі ВНЗ; підтримка їх самоорганізації та самовиховання щодо розвитку міжкультурного та соціально-професійного компонентів їх соціальності.

Щодо реалізації першого напрямку соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів у експериментальних ВНЗ було запроваджено програму підготовки представників освітньо-культурного середовища ВНЗ до реалізації соціально-педагогічного супроводу, до безпосередньої роботи з іноземними студентами. Було організовано спецсемінар з науково-методичних проблем соціалізації іноземних студентів: «Шляхи підвищення якості підготовки іноземних студентів у ВНЗ України», у якому брали участь керівники структурних підрозділів, які відповідають за роботу з іноземними студентами у ВНЗ Харкова. Для розгляду на семінарі було запропоновано такі теми:

- «Соціалізація в інформаційному суспільстві»;
- «Особливості соціалізації студентської молоді»;
- «Інтернаціоналізація вищої освіти України»;
- «Іноземні студенти: світовий досвід»;
- «Іноземні студенти в Україні: історія та сучасність»;
- «Соціалізація іноземних студентів: соціальна адаптація, соціальна інтеграція, соціальна індивідуалізація»;
- «Етнопсихологічні та національно-культурні особливості іноземних студентів»;
- «Проблеми іноземних студентів та шляхи їх подолання в освітньо-культурному середовищі ВНЗ України»;
- «Розвиток міжкультурного та соціально-професійного компонентів соціальності іноземних студентів»;
- «Моніторинг рівня розвитку соціальності іноземних студентів» тощо.

Були підготовлені лекції за вказаною тематикою та розроблено творчі вправи («Моніторинг актуального стану соціальності іноземних студентів»),

спрямовані на формування практичних умінь та навичок учасників семінару. Було також проведено круглі столи «Культурний шок та шляхи його подолання», «Специфіка міжкультурної комунікації у соціокультурному просторі інформаційного суспільства», «Нормативно-правове забезпечення навчання іноземних громадян в Україні», під час яких визначено можливості представників освітньо-культурного середовища ВНЗ щодо реалізації соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів, а також намічено шляхи його впровадження.

Оскільки основними суб'єктами соціально-педагогічного супроводу виступають соціальні педагоги, необхідна їх підготовка до впровадження структурно-функціональної моделі соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів. Так як у ВНЗ не передбачені посади соціальних педагогів, до цієї діяльності залучалися працівники структурних підрозділів ВНЗ, які відповідають за навчання іноземних студентів. Координаційним центром реалізації соціально-педагогічного супроводу виступала Харківська державна академія культури (ХДАК), на базі якої і проводилися координаційно-організаційні наради із працівниками структурних підрозділів задіяних в експерименті ВНЗ, які відповідали за реалізацію супроводу. Було проведено лекції-бесіди щодо специфіки соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів з цими працівниками: «Соціально-педагогічний супровід як вид соціально-педагогічної діяльності», «Соціально-педагогічний супровід соціалізації іноземних студентів: специфіка, методика реалізації»; ділову гру «Розвиток соціальності іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ України», під час якої учасників познайомили із критеріями та показниками соціальності іноземних студентів та можливостями діагностики її рівнів. Також окреме засідання було присвячено знайомству представників освітньо-культурного середовища ВНЗ із тими соціально-педагогічними методами та формами, які доцільно використовувати в процесі реалізації супроводу. Воно пройшло у формі інтерактивної лекції «Шляхи впровадження соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ». Саме на таких координаційно-організаційних засіданнях було визначено напрями реалізації соціально-педагогічного супроводу з урахуванням специфіки кожного із залучених до експерименту ВНЗ, з'ясована роль кожного із представників освітньо-культурного середовища.

Іноземні студенти, перебуваючи в освітньо-культурному середовищі ВНЗ, взаємодіють не лише з викладачами та адміністрацією, а також з іншими представниками цього середовища. Такими представниками є, перш за все, працівники бібліотеки та гуртожитків. Саме вони відповідають за інформаційне забезпечення іноземних студентів та створення належних соціально-побутових умов для їх комфортного перебування в освітньо-культурному середовищі ВНЗ та в соціокультурному просторі України. Отже, з ними також проводилася робота щодо соціально-педагогічного просвітництва.

Саме підготовленість працівників бібліотеки та залучення їх до соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів є важливим чинником успішності такої реалізації. Тому для працівників бібліотеки в усіх ВНЗ були проведені тренінги:

– «Міжкультурна комунікація в освітньо-культурному середовищі ВНЗ» (мав на меті підготовку працівників бібліотеки до професійної взаємодії з іноземними студентами, спрямований на знайомство зі специфікою спілкування з представниками різних етносів, носіями різних культурних традицій);

– «Інформаційні ресурси в контексті міжкультурної комунікації» (спрямований на роз'яснення інформаційних потреб іноземних студентів, вироблення навичок надання допомоги іноземним студентам у здійсненні інформаційного пошуку).

Також проводилися координаційні наради, на яких розглядалися конкретні проблеми, що виникали у працівників бібліотеки під час професійної взаємодії з іноземними студентами. Працівники бібліотеки ХДАК брали участь разом з автором дослідження у проведенні круглих столів:

– «Формування інформаційної грамотності та інформаційної компетентності іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ України»;

– «Презентація інформаційних ресурсів бібліотеки»;

– «Бібліотека ВНЗ в контексті міжкультурної комунікації».

З працівниками гуртожитків у процесі дослідно-експериментальної роботи також було проведено інформативні семінари:

– «Іноземні студенти в соціокультурному просторі України»;

– «Сучасне законодавство України щодо іноземних студентів»;

– «Етнопсихологічні та національно-культурні особливості іноземних студентів, які проживають у нашому гуртожитку»;

– «Побутові проблеми іноземних студентів та шляхи їх подолання»;

– «Здоровий спосіб життя як запорука комфортності перебування в соціокультурному просторі іншої країни».

Також запропоновано тренінги:

– «Міжкультурна комунікація в соціокультурному просторі України»;

– «Традиції та норми поведінки представників різних культур»;

– «Міжетнічна та міжкультурна толерантність».

Ефективним методом соціально-педагогічної взаємодії із працівниками гуртожитків є індивідуальні бесіди та консультації, запрошення працівників гуртожитків на заходи, організовані іноземними студентами. Саме під час проведення цих заходів працівники гуртожитків можуть побачити іноземних студентів під іншим кутом зору: у процесі їх професійної самореалізації (якщо це стосується, наприклад, студентів мистецьких спеціальностей).

Отже, мета роботи з представниками освітньо-культурного середовища ВНЗ щодо впровадження

соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів полягала у:

- створенні умов для активізації професійної діяльності в контексті міжкультурної взаємодії;
- осмисленні специфіки роботи з іноземними студентами;
- збагаченні професійного досвіду;
- виробленні навичок міжкультурної комунікації;
- формуванні позитивного ставлення до іноземних студентів;
- подоланні негативних стереотипів щодо цієї категорії студентської молоді.

Іноземні студенти вступають також у постійну взаємодію з українськими студентами і саме українські студенти мають, на нашу думку, найбільший потенціал щодо соціального виховання іноземних студентів, формування міжкультурного компонента їх соціальності, оскільки саме використання метода «рівний – рівному» у ситуації реалізації соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів має значний соціально-виховний потенціал. Важливо розширювати сферу дружніх контактів іноземних студентів з українськими студентами, оскільки саме такі неформальні стосунки є найефективнішими щодо формування комунікативних навичок міжкультурної взаємодії. Активна соціокультурна діяльність, залучення іноземних студентів до студентського життя, дружні зв'язки із однолітками допомагають подолати труднощі соціалізації і позитивно вплинути на якість освітнього процесу. Тому відбувалася також робота з представниками органів студентського самоврядування та іншими українськими студентами, які виявили бажання до активної творчої взаємодії з іноземними студентами. Зокрема, застосовувався мозковий штурм «Як налагодити взаємодію з іноземними студентами нашої групи?», під час якого українські студенти, представники органів студентського самоврядування кожного з експериментальних ВНЗ, розробляли та представляли план дій щодо залучення іноземних студентів до активного студентського життя. Відбувалися також дискусії «Чого я можу навчитися в іноземних студентів нашого ВНЗ?», «Культура України і Китаю: що нас об'єднує», «Національні кухні: чи можливий діалог?», «Чи важлива міжкультурна комунікація у професійній педагогічній діяльності?», «Фахівець-аграрій в Україні та світі: сучасні виклики».

Усе викладене вище спонукало приділити особливу увагу організації крос-культурного компонента освітньо-культурного середовища, складовою якого, на погляд авторів, може виступати створений при студентській раді ВНЗ Центр міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів, який має на меті формування стійкого соціокультурного підґрунтя соціального розвитку особистості іноземних студентів, їхнього професійного становлення, що сприяє підвищенню якості фахової підготовки іноземних студентів та доповнює їхню навчально-професійну підготовку. Створений при студентській раді Харківської державної академії культури Центр міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів спрямовує свою роботу, перш за

все, на організацію соціокультурної діяльності іноземних студентів, їх співпрацю з представниками українського соціуму в позанавчальний час.

Найголовнішим у реалізації соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів є робота з іноземними студентами щодо підвищення ефективності цього процесу та розвитку рівня їх соціальності у сукупності міжкультурного та соціально-професійного компонентів. Ця робота реалізувалася відповідно до визначених структурно-функціональною моделлю соціально-педагогічного супроводу етапів: адаптаційно-мотиваційного, інтеграційно-діяльничого, індивідуалізаційно-самореалізаційного. Під час впровадження соціально-педагогічного супроводу на цих етапах враховувалася специфіка освітньо-культурного середовища кожного із задіяних в експерименті ВНЗ, відповідно до його спрямування та організації середовища.

Було визначено, що на адаптаційно-мотиваційному етапі супровід реалізується як соціально-педагогічний захист іноземних студентів, спрямований на формування їх крос-культурної та соціально-професійної грамотності. Іноземних студентів цікавлять такі аспекти:

- яким чином організоване навчання в Україні;
- законодавство України щодо перебування іноземних громадян;
- медичне обслуговування;
- банківська система та її використання;
- харчування та організація побуту;
- дотримання здорового способу життя.

Цикл заходів в межах соціально-педагогічного захисту в реалізації соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів передбачав:

1) поглиблення соціальних знань іноземних студентів щодо міжкультурної взаємодії в нетрадиційному освітньо-культурному середовищі ВНЗ України;

2) розвиток соціальних цінностей щодо власної соціальної ролі в нетрадиційному освітньо-культурному середовищі та соціокультурному просторі чужої країни.

Тренінги толерантності, культурні асимілятори; проведення інтерактивних занять «Давайте познайомимось»; написання есе «Чому я приїхав в Україну» – спрямовувалися на розвиток знань про норми поведінки в освітньо-культурному середовищі ВНЗ, на формування міжетнічної та міжкультурної толерантності, на подолання негативних наслідків «культурного шоку». Підготовка фото-, відеозвітів: «Якою я побачив Україну», «Місто, де я навчаюсь», «ВНЗ, де я навчаюсь»; підготовка відорепортажів, презентацій про свою країну, рідне місто, культурні традиції рідної країни іноземних студентів; – мали на меті засвоєння знань про традиції, звичаї, норми поведінки в українській культурі та соціумі. Знайомство іноземних студентів з адміністрацією, професорсько-викладацьким складом, співробітниками, корпоративною культурою та інфраструктурою ВНЗ:

- ознайомча екскурсія по факультету і ВНЗ;
- відвідування музею ВНЗ;
- вечори запитань та відповідей: «Правовий статус іноземного студента в Україні», «Система ви-

щої освіти в Україні», «Іноземці в Україні»; квест «Я – студент ВНЗ»;

– соціально-середовищне орієнтування в інфраструктурі ВНЗ;

– соціально-психологічна гра «Новосілля»;

– соціально-педагогічний тренінги «Я та моя студентська група»;

– перегляд презентаційного фільму про ВНЗ, ознайомлення з інфраструктурою міста (екскурсії по центру міста, навколо гуртожитків);

– проведення бесіди щодо правил проживання в гуртожитку;

– розроблення колажів: «Іноземний студент у ВНЗ»; «Якою я бачу Україну»; «Мій ВНЗ (академія, університет)»; «Україна туристична»; «Запрошуємо до Китаю...»;

– участь іноземних студентів у спартакіаді ВНЗ (в усіх ВНЗ).

Все це було зорієнтовано на формування у іноземних студентів знань про себе як про суб'єктів навчально-професійної діяльності в освітньо-культурному середовищі ВНЗ, на позитивне сприйняття нового соціально-особистісного досвіду.

Отже, адаптаційно-мотиваційний етап соціально-педагогічного супроводу мав на меті пристосування іноземних студентів до реалій української культури та освітньо-культурного середовища, в якому відбувається навчання, мотивацію до соціальної міжкультурної взаємодії та навчально-професійної діяльності, розвиток ціннісного ставлення до себе та свого місця в нетрадиційному освітньо-культурному середовищі.

На інтеграційно-діяльнісному етапі, який збігається з етапом соціальної інтеграції соціалізації і відповідає, переважно, другому третьому, а інколи і четвертому рокам навчання у ВНЗ, супровід соціалізації іноземних студентів реалізується як соціально-педагогічна допомога. На цьому етапі відбувається активне залучення іноземних студентів до соціокультурної діяльності, розвиток їхньої ініціативності, засвоєння професійних цінностей та цінностей української культури.

Для успішної соціалізації особистості іноземних студентів на цьому етапі необхідно забезпечити:

– включення іноземних студентів в систему соціальних відносин, пов'язаних із виконанням відповідних соціальних ролей у майбутній професійній діяльності;

– включення іноземних студентів в активне спілкування;

– забезпечення допомоги іноземним студентам під час орієнтації в соціальних цінностях, пов'язаних із задоволенням особистих соціальних потреб;

– включення іноземних студентів в інтелектуальну і матеріальну трудову діяльність шляхом організації практик.

На цьому етапі соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів доцільними виявилися форми роботи, спрямовані на розв'язання особистісних, організаційних та академічних проблем іноземних студентів. Зокрема, на розвиток ціннісного ставлення до української культури та соціуму, формування мотивації до міжособистісного спіл-

кування в освітньо-культурному середовищі ВНЗ спрямовувалися соціально-педагогічні тренінги:

– «Як знайти друзів серед українських студентів»;

– «Національна самоідентичність у контексті міжкультурної комунікації»;

– «Звичаї та традиції українців»;

– «Етика міжкультурної комунікації»;

– «Цінності української культури»;

– «Освітні традиції України»;

– «Безпека віртуального міжкультурного спілкування».

З метою розвитку мотивації іноземних студентів до навчання та професійного становлення, отримання соціально-особистісного досвіду в освітньо-культурному середовищі ВНЗ, формування вольової готовності до виконання навчально-професійних завдань, ціннісного ставлення до отриманого фаху було проведено години спілкування:

– «Цінності майбутньої професії»;

– «Академічні проблеми іноземних студентів та шляхи їх подолання»;

– «Зміни в українському законодавстві щодо перебування іноземних громадян»;

– «Як продовжити навчання в Україні»;

– «Моя майбутня професія».

На розвиток активності щодо виконання навчально-професійних завдань та набуття соціально-особистісного досвіду в освітньо-культурному середовищі ВНЗ спрямовувалися такі заходи:

– проведення вечорів-презентацій культур рідних країн іноземних студентів (наприклад, «Загадковий світ Китаю», «Незнайома Туреччина», «Традиції арабського світу» тощо);

– бесіди-візуалізації з використанням віртуального колажу (проводяться іноземними студентами для представників освітньо-культурного середовища ВНЗ): «Мистецтво моєї країни»; «Вищі навчальні заклади моєї країни»; «Готелі та ресторани моєї батьківщини»; виставки творчих робіт іноземних студентів.

Формуванню знань про традиції, звичаї, норми поведінки українській культурі та соціумі, розвитку ціннісного ставлення до української культури та соціуму, активному засвоєнню традицій, звичаїв та норм української культури сприяли:

– проведення лекцій-презентацій: «Українська народна архітектура», «Рослинні і тваринні символи українців», «Українська вишивка», «Звичаї та обряди українців», «Обереги українців», «Художники України»;

– лекцій-бесід «Українська оселя», «Українське традиційне вбрання», «Таємниці писанки», «Лялька-мотанка в українській культурі», «Культура народів України».

Також відбувається знайомство іноземних студентів з українським художнім кінематографом, зокрема перегляд та докладний аналіз таких художніх фільмів, як «Лісова пісня. Мавка» (1980 р., режисер Ю. Ілленко), «Тіні забутих предків» (1964 р., режисер С.Параджанов), «Вечір на Івана Купала» (1968 р., режисер Ю.Ілленко) та ін.(в усіх ВНЗ).

Розвитку знань про норми поведінки в освітньо-культурному середовищі ВНЗ, про себе як про

суб'єкта навчально-професійної діяльності, забезпеченню емоційної комфортності в освітньо-культурному середовищі ВНЗ та соціокультурному просторі України сприяли:

– інтерактивні зустрічі українських та іноземних студентів: «Ми – сусіди по гуртожитку», «Чи можливий діалог культур серед молоді?», «Ділимося досвідом», «Це цікаво знати...», «Майбутня професія: шляхи реалізації в різних країнах»;

– участь у студентському самоврядуванні, волонтерській діяльності;

– події екскурсії містом разом з українськими студентами.

Індивідуалізаційно-самореалізаційний етап відповідає етапу соціальної індивідуалізації соціалізації та збігається з четвертим курсом навчання, завершенням бакалаврської освіти. Найповніше він реалізується під час навчання в магістратурі за умови продовження навчання в Україні. На цьому етапі супровід впроваджується як соціально-педагогічна підтримка. Він спрямовується не лише на формування активної соціальної позиції іноземних студентів, але й на реалізацію цієї позиції в навчально-професійній та соціокультурній діяльності. Також уможливило створення власного інтелектуального продукту та перші спроби професійного самовираження:

– для розвитку міжкультурного компонента – фестивалі, соціокультурні проекти, виставки;

– для розвитку соціально-професійного компонента – круглі столи, конференції, творчі зустрічі.

Першими спробами професійної самореалізації стали творчі дипломні проекти, реалізовані іноземними студентами за участі автора дослідження. Оскільки сучасний навчально-виховний процес підготовки іноземних студентів недостатньо забезпечений навчальною відеопродукцією етнографічного змісту, авторами разом з іноземними та українськими студентами Харківської державної академії культури створюється цикл навчальних відеофільмів етнокультурного змісту «Україна очима іноземних студентів», серед яких відеофільми:

– «Екскурсія Харковом» (2009 р., режисер – студент із Сирії, оператор – студент із КНР);

– «Українська мова: перші кроки» (2010 р., оператор – студент із КНР, актори – студенти із КНР та Іраку);

– «Харківська державна академія культури (презентаційний фільм)» (2010 р., режисер-студент із Сирії, оператор – студент з КНР);

– «Українська народна архітектура» (2011 р., режисер – студент із КНР);

– «Душа, віддана танцю (нарис-портрет про народного артиста України Бориса Колногузенка)» (2012 р., режисер та оператор – студенти з КНР);

– «Україна – Китай: діалог культур» (2013 р., режисер та оператор – студенти з КНР);

– «З мелодією в серці (нарис-портрет про заслуженого діяча мистецтв України Віру Осадчу)» (2013 р., режисер – студент із Сирії, оператор – студент із КНР);

– «Гасмниці української кухні» (2014 р., оператор – студент із КНР);

– «І на тім рушничкові...» (2015 р., режисер – студентка з КНР);

– «Українська писанка» (2015 р., режисер – студентка з КНР);

– «Українське національне вбрання» (2017 р. – режисер – студент із Сирії).

Для роботи над фільмами за ініціативи автора дослідження створювалися ітернаціональні творчі студентські колективи, до яких обов'язково входили українські студенти, іноземні студенти, які навчалися на факультеті кіно-, телемистецтва ХДАК і вчилися працювати в ітернаціональному колективі.

Важливою також є координація зв'язків іноземних студентів із соціокультурним простором України, зокрема регіону навчання іноземних студентів. Створення додаткових освітніх програм, спрямованих на підвищення рівня міжкультурних знань, працівників різних закладів інфраструктури міста в галузі національних культур і міжкультурної комунікації допомагає запобігти багатьох проблем, підвищити рівень задоволеності іноземних студентів соціальними умовами навчання і проживання в Україні. Ця діяльність пов'язується із організацією екскурсій, відвідуванням музеїв, театрів, виставок, концертів, культурних заходів, ярмарок, які проводяться в місті та області (етнографічні фестивалі «Печенізьке поле», «Весілля в Малинівці», фестиваль пісенно-обрядового фольклору «Сьогодні Купала, а завтра Івана», «Великий Слобожанський ярмарок», «День міста», «Масляна» тощо). А також із загальноміськими заходами, спрямованими на організацію взаємодії іноземних студентів: конференції, фестиваль творчості іноземних студентів.

Перспективи досліджень вбачаємо в подальшому вивченні впливу соціально-педагогічного супроводу на розвиток соціальності іноземних студентів у процесі соціалізації в освітньо-культурному середовищі ВНЗ.

6. Висновки

Підсумовуючи, зауважимо, щовпровадження соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ України, дає підстави для таких висновків:

1. Впровадження запропонованої структурно-функціональної моделі соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів відбувалося за двома напрямками:

– вдосконалення освітньо-культурного середовища;

– робота з іноземними студентами щодо підвищення рівня розвитку соціальності.

2. Щодо реалізації двох напрямів соціально-педагогічного супроводу застосовувалися різні методи і форми, які були ефективними стосовно розвитку рівня соціальності іноземних студентів.

3. Заходи із соціально-педагогічного захисту, соціально-педагогічної допомоги та соціально-педагогічної підтримки соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі ВНЗ України мали позитивний вплив на розвиток їх соціальних знань, соціальних цінностей, отримання навичок соціальної поведінки, сприяли розвитку рівня їх соціальності (міжкультурного та соціально-професійного компонентів).

Література

1. Беличева, С. А. Социально-педагогическая диагностика и сопровождение социализации несовершеннолетних [Текст]: уч. пос. / С. А. Беличева, А. Б. Белинская. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2013. – 380 с.
2. Рижанова, А. Соціально-педагогічне сприяння сучасним інтеграційним процесам України та вдосконалення професійної підготовки відповідних фахівців [Текст] / А. Рижанова // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2015. – № 11. – С. 98–101.
3. Стрельцова, В. Ю. Соціально-педагогічний супровід процесу соціальної адаптації студентів творчих спеціальностей до умов культурно-освітнього середовища [Текст]: зб. наук. пр. / В. Ю. Стрельцова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2008. – № 3. – С. 27–32.
4. Борисова, А. О. Трансформація картини світу студентів-іноземців у процесі міжкультурної адаптації в країні навчання [Текст]: автореф. дис. ... канд. психол. наук / А. О. Борисова; Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2016. – 22 с.
5. Дін, С. Психологічний супровід соціальної адаптації китайських студентів в Україні [Текст]: автореф. дис. ... канд. психол. наук / С. Дін; Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2009. – 20 с.
6. Головка, В. А. Педагогічний супровід професійного самовиховання іноземних студентів у вищих технічних навчальних закладах [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / В. А. Головка; Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2015. – 20 с.
7. Семенов, І. Є. Педагогічний супровід фахової підготовки іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів [Текст]: монографія / І. Є. Семенов. – Х.: Мадрид, 2015. – 143 с.
8. Штеймiller, І. О. Педагогічний супровід соціокультурної адаптації іноземних студентів під час навчання в українському університеті [Текст] / І. О. Штеймiller // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – 2014. – № 2. – С. 97–100.
9. Порох, Д. О. Соціально-педагогічні умови адаптації іноземних студентів до навчання у вищих медичних навчальних закладах України [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Д. О. Порох; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2011. – 22 с.
10. Вихрущ-Олексюк, О. А. Соціально-психологічний супровід іноземного студента в умовах інтеграції освітніх процесів [Текст]: зб. наук. пр. / О. А. Вихрущ-Олексюк // Гуманітарний Вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2015. – Т. 6, № 36. – С. 362–375.
11. Максимчук, Е. Д. Социально-психологическое сопровождение межкультурной адаптации иностранных студентов [Текст] / Е. Д. Максимчук // Вестник ТГПУ. – 2015. – № 11. – С. 87–92.
12. Мардахаев, Л. В. Социально-педагогическое сопровождение и поддержка человека в жизненной ситуации [Текст] / Л. В. Мардахаев // Педагогическое образование и наука. – 2010. – № 6. – С. 4–11.
13. Міщенко, Н. І. Соціально-педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців засобами студентської субкультури [Текст] / Н. І. Міщенко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2012. – № 2. – С. 78–84.
14. Тадаєва, А. В. Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодших школярів у сучасному інформаційному просторі [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / А. В. Тадаєва; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Старобільськ, 2016. – 20 с.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Рижанова А. О.
Дата надходження рукопису 13.03.2017*

Білик Олена Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра мистецтвознавства, літературознавства та мовознавства, завідувач центру, Центр міжнародної освіти і співробітництва, Харківська державна академія культури, Бурсацький узвіз, 4, м. Харків, Україна, 61057
E-mail: bilikl@mail.ru